

معرفی کتاب سبک زندگی بر اساس آموزه‌های اسلامی

محمد ایرانشاهی

کتاب «سبک زندگی بر اساس آموزه‌های اسلامی (با رویکرد رسانه)» نوشته حجت الاسلام حمید فاضل قانع، یکی از گام‌هایی است که در حوزه سبک زندگی با رویکرد دینی برداشته شده که عمده محتوای این کتاب با محوریت آیات شریفه و روایات ائمه معصومین (علیهم‌السلام) تنظیم شده است. ذکر آراء و نظرات جمعی از شاخص‌ترین جامعه‌شناسان و روان‌شناسان حول مسائل مختلف سبک زندگی، نیز به جذابیت این اثر افزوده است.

نویسنده در این اثر می‌کوشد آموزه‌های اسلامی را در حوزه سبک زندگی استخراج نموده و الگوهای رفتاری متناسب با نگاه اسلامی را به مخاطب ارائه دهد. وی هدف خود از تألیف این اثر را بررسی و کاوش در آموزه‌های اسلامی برای معرفی مجموعه‌ای از الگوهای زندگی دینی، متناسب با فرهنگ و ویژگی‌های خاص جامعه ایرانی بیان می‌کند.

در بخشی از این کتاب 246 صفحه‌ای نقش رسانه‌های همگانی - به‌ویژه رسانه ملی - به‌عنوان نهادی مهم در جامعه‌پذیری افراد بررسی شده و به موضوع ابزارهای دیداری و شنیداری و ظرفیت‌های گسترده زیبایی‌شناختی و هنری برای ترویج و تثبیت سبک زندگی اسلامی پرداخته شده است.

از جمله موارد قابل ذکر اینکه: علی‌رغم وجود عبارت «با رویکرد رسانه» در عنوان فرعی (توضیحی) کتاب، تنها بخش اندکی از محتوا به مسائل مرتبط با رسانه پرداخته شده است که البته برای مخاطب عام، رهنم خواهد بود. حجت الاسلام حمید فاضل در پیشگفتار این کتاب آورده است: «در حوزه مطالعات فرهنگی، «سبک زندگی» مجموعه رفتارها و الگوهای کنش هر فرد است که به ابعاد هنجاری و معنایی زندگی اجتماعی نظر داشته باشد. طبیعی است بر اساس چنین رویکردی، سبک زندگی افزون بر اینکه بر ماهیت و محتوای خاص تعاملات و کنش‌های اشخاص در هر جامعه دلالت دارد و بیانگر اغراض، نیات، معانی و تفسیرهای فرد در جریان عمل روزمره و زندگی روزانه است، نشان‌دهنده کم و کیف نظام باورها و ارزش‌های افراد نیز خواهد بود.»

در ادامه، محقق محترم، رسانه را با ویژگی پذیرش بهتر و گسترده‌تر اجتماعی، مروج و مبلغ الگوهای آموزه‌های اسلامی معرفی می‌نماید و می‌نویسد: «اگر رسانه‌های عمومی جامعه اسلامی به‌عنوان یکی از گذرگاه‌های مهم تبلیغ و ترویج الگوهای رفتاری، قصد داشته باشند برای انسان امروز، الگویی از سبک زندگی دینی ترسیم کنند و آن را در سطحی فراگیر نهادینه سازند، باید بکوشند با تصرف حس زیبایی‌شناسی مخاطب، سازگاری آموزه‌های اصیل دینی و الگوهای رفتاری برآمده از این آموزه‌ها را با فطرت انسانی تبیین و آشکار کنند.»

پس از ذکر مقدمه‌ای مفصل، متن اصلی کتاب که شامل شش فصل اصلی است شروع می‌شود: 1. کلیات؛ 2. نگرش در سبک زندگی اسلامی؛ 3. ارزش و گرایش در سبک زندگی اسلامی؛ 4. کنش در سبک زندگی اسلامی؛ 5. آسیب‌شناسی الگوهای موجود سبک زندگی و 6. نقش رسانه در ترویج سبک زندگی.

در فصل آغازین به کلیاتی مانند بررسی لغوی و مفهومی سبک زندگی، وجه تمایزات آن با مفهوم فرهنگ و نقش دین با توجه به جامعیت اسلام و پیوند بعدهای اعتقادی، اخلاقی و عملی زندگی انسان - در شکل‌گیری سبک زندگی - پرداخته شده و همچنین برخی از منابع قابل وثوق برای بررسی آموزه‌های اسلامی درباره الگوهای زندگی معرفی شده است. در این بخش حجت الاسلام فاضل قانع درباره قرآن کریم و جایگاه آن در هندسه معارف دینی می‌نویسد: «قرآن کریم، این مهم‌ترین منبع آموزه‌های اسلامی، سرشار از الگوهایی است که شیوه زیست مؤمنانه و مورد نظر اسلام را معرفی می‌کند. در پرتو آیات نورانی قرآن، شیوه زیستن پیامبر گرامی اسلام که در قالب رفتار آن حضرت در تاریخ ثبت گردیده، اسوه و نمونه عالی زندگی است که به تمام مسلمانان معرفی شده است. همچنین سخنان و حکایت‌های فراوانی از اهل بیت (علیهم‌السلام) در اختیار جامعه مسلمان قرار دارد که با الهام از آموزه‌های نورانی قرآن کریم، نمونه‌های عینی‌تر و ملموس‌تری از شیوه‌ها و الگوهای زندگی مبتنی بر آموزه‌های دینی را بیان می‌کند. از این رو، اندیشمندان مسلمان در طول سده‌های گذشته و با اثرپذیری ژرف از این گنجینه‌های ارزشمند، آثاری نگاشته‌اند و در آن، دیدگاه‌های استنباطی و اجتهادی خود را درباره الگوهای زندگی متناسب با آموزه‌های اسلامی بیان کرده‌اند.»

بخشی از نوع نگاه اسلام به انسان و تعریف آموزه‌های دینی از او، معنا و ماهیت و هدف زندگی انسانی و همچنین قوانین و قواعد کلی حاکم بر زندگی آدمی، همچون پی‌آمدهای حاصل از انتخاب یک سبک زندگی خاص، در فصل دوم این اثر، مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته است. نویسنده، خود در باب پیش‌فرض اساسی این بخش از کتاب می‌نویسد: «فصل دوم بر این پیش‌فرض استوار است که سبک زندگی، به جلوه‌های عینی رفتار محدود نیست و باورها و نگرش‌های افراد را نیز در بر می‌گیرد.»

نویسنده در فصول سوم و چهارم؛ علاوه بر بیان ارزش‌ها و هنجارهای متکی بر آموزه‌های دینی، مجموعه رفتارها و کنش‌ها را به چهار حوزه فرهنگ، اجتماع، اقتصاد و سیاست دسته‌بندی می‌نماید که نقش عینی‌تری در سبک زندگی دینی دارند.

ارائه الگوهای مصداقی‌تر سبک زندگی در این حوزه‌ها مد نظر پژوهشگر قرار گرفته است و مباحثی مانند اوقات فراغت، الگوی مصرف و توجه به محیط زیست انسانی از مهم‌ترین موضوع‌های مطرح شده در این بخش است.

نویسنده می‌کوشد پس از آنکه در فصل‌های سه - گانه: بینش، گرایش و کنش، مجموعه‌ای از معیارها و الگوهای لازم را برای پدیدآمدن سبک زندگی دینی شناسایی، بررسی و ارائه کند، در بخش پنجم این کتاب ضمن بررسی مفاهیم توصیفی و تجویزی بودن سبک زندگی به توضیح برخی از واقعیت‌های موجود جامعه ایرانی از جمله طولانی شدن دوره جوانی و نوجوانی، رشد فردگرایی، افزایش تمایل به

فراغت‌های غیر فعال اشاعه مصرف‌گرایی و گسترش هنجارهای غیر دینی بپردازد. نویسنده فصل پایانی و ظاهراً اصلی کتاب را با موضوع «نقش رسانه در ترویج سبک زندگی» این‌گونه آغاز می‌کند: «رسانه‌ها و محصولات رسانه‌ای، از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شکل‌گیری سبک‌های نوین زندگی یا تغییر سبک‌های زندگی است.» ایشان اساسی‌ترین مشکل به‌ویژه برای افراد و گروه‌هایی که دنبال زندگی هدفمند هستند را گستره وسیع انتخاب از میان الگوهای رفتاری متنوع و متکثر دانسته و در ادامه انتظار خود را از رسانه چنین بیان می‌کند: «در جامعه مطلوب اسلامی، از رسانه همگانی انتظار می‌رود برخلاف روند افسارگسیخته فعالیت رسانه‌ای موجود در جوامع غیر دینی، به گونه‌ای عمل کند که دانشگاه انسان‌سازی باشد و به اندیشه انسان‌ها ژرفا بخشد، نه آنکه نتیجه فعالیت آن، سطحی شدن افکار عمومی باشد. رسانه همگانی در جامعه دینی باید با فعالیت در چارچوب نظام معنایی توحیدی و تعهد به آموزه‌های دین، به گونه‌ای عمل کند که فطرت آدمی را بیدار نگاه دارد و به مخاطب خود انگیزه کافی برای گزینش الگوهای مناسب با سبک زندگی دینی ببخشد. گام مقدماتی برای در پیش گرفتن چنین رویکردی، آشنایی دقیق و درست برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و مجریان رسانه با روح حاکم بر آموزه‌های اسلامی است.»

این اثر با مطالعه و بهره‌گیری از حدود 120 جلد کتاب و 21 مقاله از اندیشمندان متقدم و متأخر علوم اسلامی و انسانی نگاشته شده است. کتاب سبک زندگی بر اساس آموزه‌های اسلامی (با رویکرد رسانه‌ای) در سال 1392 با قطع وزیری به قلم حمید فاضل قانع تدوین شده و به همت مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما با قیمت 74000 ریال و شمارگان هزار و دویست نسخه منتشر گردیده است.